

Otvorená veda a otvorený prístup

kurz

Elektronické informačné zdroje pre vedu - Publikačný poradca

Mgr. Jitka Dobbersteinová

Centrum vedecko-technických informácií SR

Investícia do Vašej budúcnosti

Táto prezentácia je šírená pod licenciou
[Creative Commons 4.0 Attribution](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

EURÓPSKA ÚNIA
Európske štrukturálne a investičné fondy
OP Integrovaná infraštruktúra 2014 – 2020

MINISTERSTVO
DOPRAVY A VÝSTAVBY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

MINISTERSTVO
ŠKOLSTVA, VEDY,
VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Otvorená veda a otvorený prístup

Otvorená veda označuje prechod k novému, otvorenému a transparentnému spôsobu ako realizovať, publikovať a hodnotiť vedu a výskum.

Cieľom je zvyšovať spoluprácu a transparentnosť vo všetkých etapách, tzn. v celom výskumnom procese.

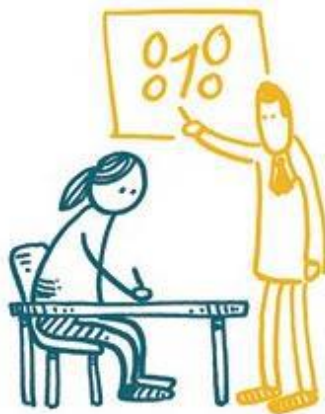
Otvorená veda zvyšuje efektívnosť a rýchlejšie sprístupňuje výsledky výskumu každému a všetkým.

Čo sa následne premietne vo väčšom spoločenskom a ekonomickom dosahu VaV.

Otvorená veda a otvorený prístup

EVERYONE ON THE ROAD TO OPEN SCIENCE

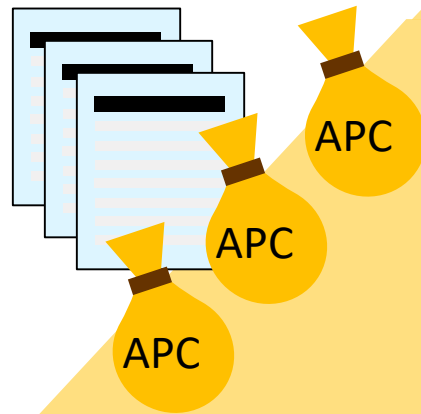
Otvorený prístup – riešenie krízy dostupnosti vedeckých informácií

Diamantová cesta:

- časopis má vlastný zdroj financií
- libre OA **bez autorských poplatkov**

Zlatá cesta

- časopisy/monografie
- okamžitý otvorený prístup
- licencie CC-BY
- autorské poplatky (Article Processing Charge, APC)
- nevýhoda: dodatočné náklady pre autora, trend zvyšovania cien

Otvorený prístup – Open Access

- vždy online
- vždy bezplatný pre čitateľa (**gratis OA**)
- snaží sa odstraňovať právne bariéry (licencie CC-BY → **libre OA**)

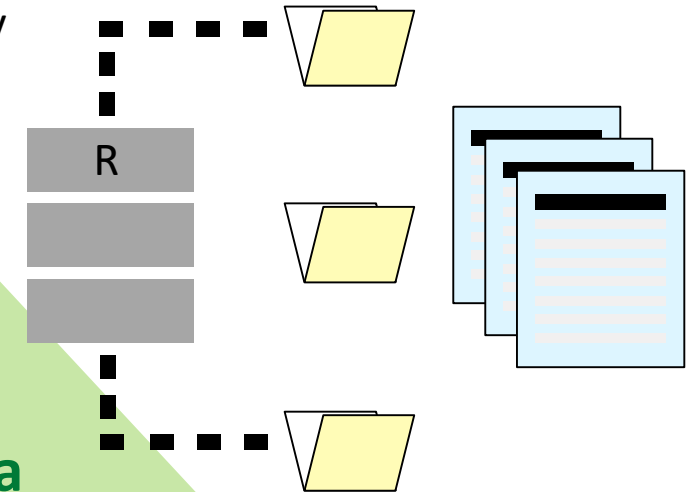

Hybridný otvorený prístup:

- publikovanie v „tradičnom“ časopise (viazanom na predplatné)
- autor platí dodatočný poplatok, aby jeho článok vyšiel v režime OA

Bronzový otvorený prístup:

- publikovanie bezplatne pre čitateľa, ale bez použitia verejnej licencie

Zelená cesta

- autoarchivácia (ukladanie publikácií) v repozitároch
- pre autora bez poplatku
- kompatibilita s publikovaním v „tradičných“ časopisoch
- nevýhoda: závislosť na politike časopisu (umožňuje archivovať pre-print, post-print?; uplatňuje embargo?)
- výhoda: priestor pre dáta a informácie, ktoré sa v časopisoch neuplatnia

Zlatá cesta

- Autori alebo ich inštitúcie platia tzv. APC/BPC (article/book processing charges)
- Finálna publikovaná verzia je dostupná hneď a zadarmo
- Časopis môže byť plne otvorený alebo hybridný
- Minus: dodatočné náklady pre autora, politika vydavateľa

Zelená cesta

- Články sú dostupné zadarmo po uplynutí embarga
- Autori môžu uložiť verziu ich akceptovaného rukopisu v repozitári po uplynutí tejto doby
- Autor neplatí žiadne poplatky
- Plus: priestor pre dáta, ktorý štandardná cesta publikovania neposkytne

Diamantová cesta

- poskytuje prístup k vedeckým výstupom bez poplatkov pre autora/čitateľa
- často nekomerčný vydavateľ (učené spoločnosti, vysoké školy, SAV)
- založený na dobrovoľníckej práci, vládnom financovaní a komunitnom prostredí
- v rámci SK **325** celkovo, z toho **297** bez APC

Bronzová cesta

- otvorene prístupný časopis bez verejných licencií
- bez jasne zadefinovaných OA politík
- niekedy sa chápe aj ako dočasný/oneskorený prístup

cOAlitionS - 4. septembra 2018, organizácia Science Europe s podporou EK

Plan S Principles & Implementation **cOAlition S** News Resources

FAQ Blog Contact

What is cOAlition S?

On 4 September 2018, a group of national research funding organisations, with the support of the European Commission and the European Research Council (ERC), announced the launch of cOAlition S, an initiative to make full and immediate Open Access to research publications a reality. It is built around Plan S, which consists of one target and 10 principles.

cOAlition S signals the commitment to implement the necessary measures to fulfil its main principle:

Further Information

- › [Plan S Principles and Implementation Guidance](#)
- › [Governance and organisational structure](#)

Otvorený prístup – Plán S

National funders

Charitable and international funders & research

Plan S Principles & Implementation cOAlition S News Resources

FAQ Blog Contact

BILL & MELINDA GATES foundation

World Health Organization

UNICEF • UNDP • World Bank • WHO

TEMPLETON WORLD CHARITY FOUNDATION

<https://www.coalition-s.org/why-plan-s/>

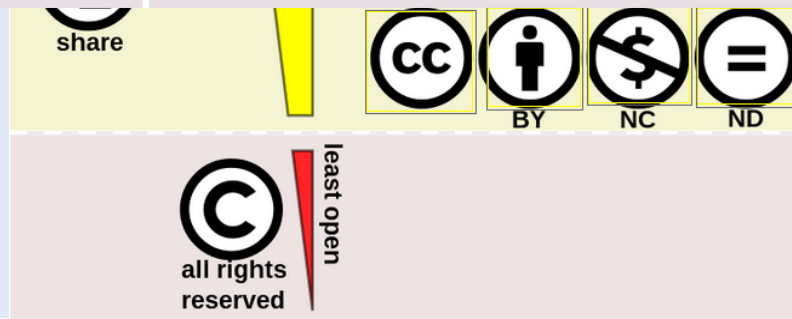
Plán S: kľúčové vyhlásenie

„Po 1. januári 2021 musia byť vedecké publikácie, ktoré sú výsledkom výskumu financovaného z národných, regionálnych a medzinárodných grantových agentúr, publikované v Open Access časopisoch, na Open Access platformách alebo okamžite sprístupnené v open access repozitároch.“

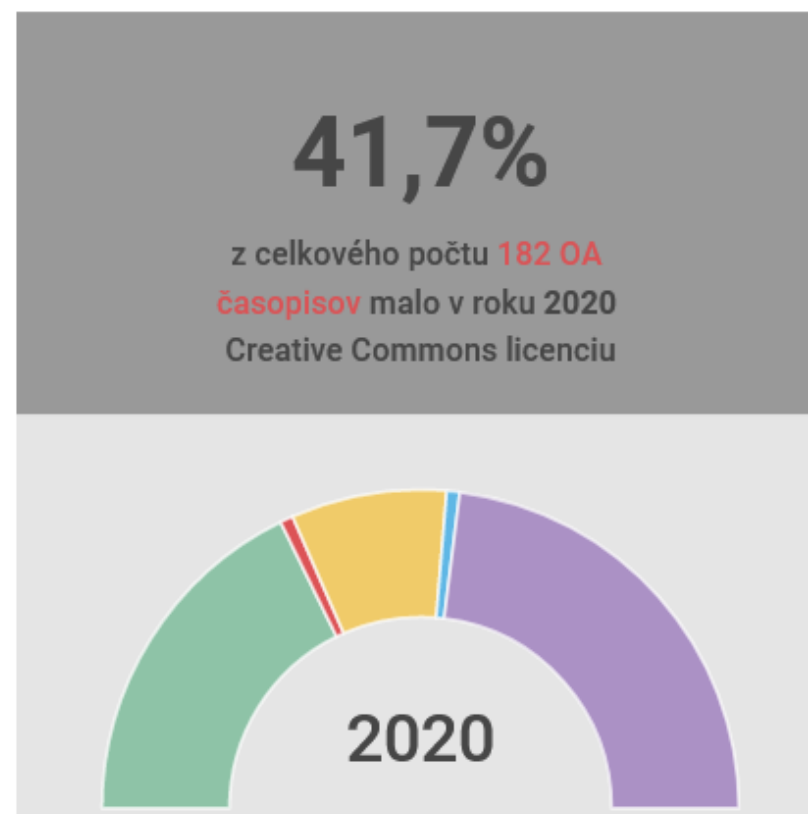
Verejné licencie – licencie Creative Commons (CC licencie)

Označenie licencie	Názov licencie	Co to zna			
CC BY	Uvedenie Autora Zobraziť skrátený súhrn licencie Zobraziť právne znenie licencie	Najliberálna Commons Dedication) vytvárať no s vaším die pod podmí autora, a to	CC BY-NC	Uvedenie autora – Nekomerčné Použitie Zobraziť skrátený súhrn licencie Zobraziť právna znenie úprava	Podobná ako CC BY, ibaže ďalší používatelia nesmú vytvárať nové verzie, meniť, ani akokoľvek pracovať s vaším dielom na komerčné účely. Hoci odvodené diela musia uvádzať autora a môžu byť použité len na nekomerčné účely, nemusia byť šírené pod rovnakou licenciou.
CC BY-SA	Uvedenie Autora – Rovnaké Šírenie Zobraziť skrátený súhrn licencie Zobraziť právne znenie licencie	Podobná a vatelia mus za tých istý diela odvo licenciu, čiž účely. Takú	CC BY-NC-SA	Uvedenie autora – Nekomerčné Použitie – Rovnaké Šírenie Zobraziť skrátený súhrn licencie Zobraziť právne znenie licencie	Táto licencia umožňuje ostatným vytvárať nové verzie, meniť a akokoľvek pracovať s vaším dielom len na nekomerčné účely, s uvedením autora a musia byť šírené pod rovnakou licenciou.
CC BY-ND	Uvedenie Autora – Žiadne Odvodené Diela Zobraziť skrátený súhrn licencie Zobraziť právna znenie úprava	Táto licenc aj nekomer v nezmene	CC BY-NC-ND	Uvedenie autora – Nekomerčné Použitie – Žiadne odvodené Diela Zobraziť skrátený súhrn licencie Zobraziť právne znenie licencie	Najreštriktívnejšia zo všetkých šiestich licencií. Umožňuje ďalším používateľom dielo sťahovať a zdieľať len pod podmienkou, že uvedú autora, že nebudú dielo nijako modifikovať a nebudú ho používať na komerčné účely.

<https://creativecommons.org/choose/?lang=sk>

Creative Commons licencie, databázy a APC poplatky v slovenských OA časopisoch

Verejné licencie – licencie Creative Commons (CC licencie)

O časopise ▾

Informácie pre autorov

Review of Agricultural and Applied Economics Acta Oeconomica et Informatica

English

1336-9261 (ONLINE)

Website

AUTORSKÉ PRÁVA

About Articles

Autor udeľuje vydavateľovi
verejnou licenciou CC BY
uzatvára po odsúhlasení
autorské práva na ďalšie
časopise *Studia Politica*

PUBLISHING WITH THIS JOURNAL

\$ There are
NO PUBLICATION FEES
(article processing charges or
APCs) to publish with this
journal. other charges

BEST PRACTICE

This journal uses a **CC BY**
license.

→ Look up their [open access statement](#) and their [license terms](#).

JOURNAL METADATA

Publisher
[Slovak University of Agriculture,](#)
Slovakia

Society or institution
Faculty of Economics and
Management SUA, Association of
Agricultural Economics in
Slovakia, SK

[Autorský zákon \(AZ\) – zákon č. 185/2015 Z. z.](#)

§ 76 VEREJNÁ LICENCIA (AUTORSKÝ ZÁKON)

(1) Autor môže ponúknuť udelenie licencie aj právnym úkonom smerujúcim voči neurčitým osobám. Konanie, z ktorého možno vyvodiť súhlas s podmienkami licencie, je prijatím takejto ponuky.

(2) Autor môže udeliť nadobúdateľovi licenciu podľa odseku 1 výslovne aj na spôsob použitia diela, ktorý nie je v čase uzavretia licenčnej zmluvy podľa odseku 1 známy.

(3) Licenciu podľa odseku 1 možno udeliť len ako nevýhradnú a bezodplatnú a nemožno ju vypovedať.

(4) Ustanovenia § 19 ods. 1 a 4 a § 65 až 69 sa na licenciu udelenú podľa odseku 1 použijú primerane.

Otvorené recenzovanie – open peer review

Zvyšovanie kvality a transparentnosti

Príklady:

- [Atmospheric chemistry and physics](#) [Nature Communications](#)
[EGUsphere](#): preprintová platforma

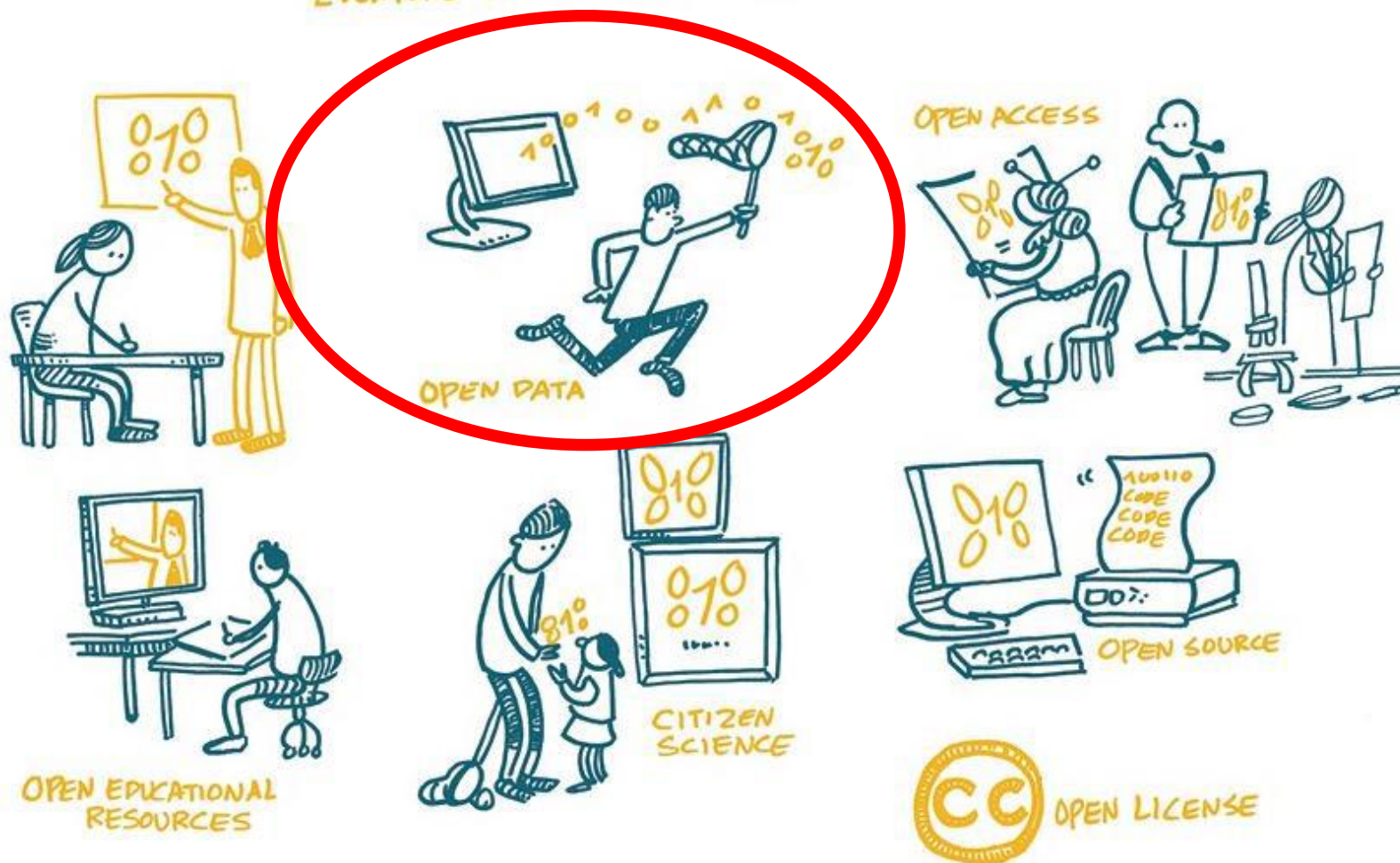
COVID-19: zvýšený dopyt po rýchlom zverejnení vedeckých článkov,
platforma [PREREVIEW](#)

Plusy a mínusy:

- Konštruktívne
- Anti-plagiátorské
- Súkromie?

Otvorené dáta

EVERYONE ON THE ROAD TO OPEN SCIENCE

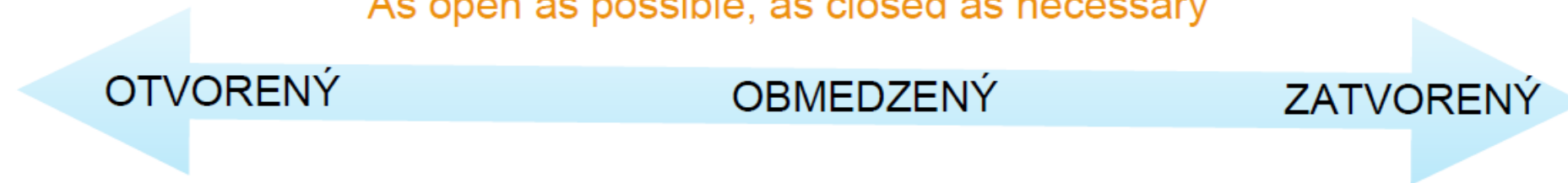

Stupne zdieľania dát

Účasť v ORD NEZNAMENÁ že poskytnete plný prístup k svojim vedeckým dátam!

“As open as possible, as closed as necessary”

Môže voľne využívať,
modifikovať a zdieľať
každý

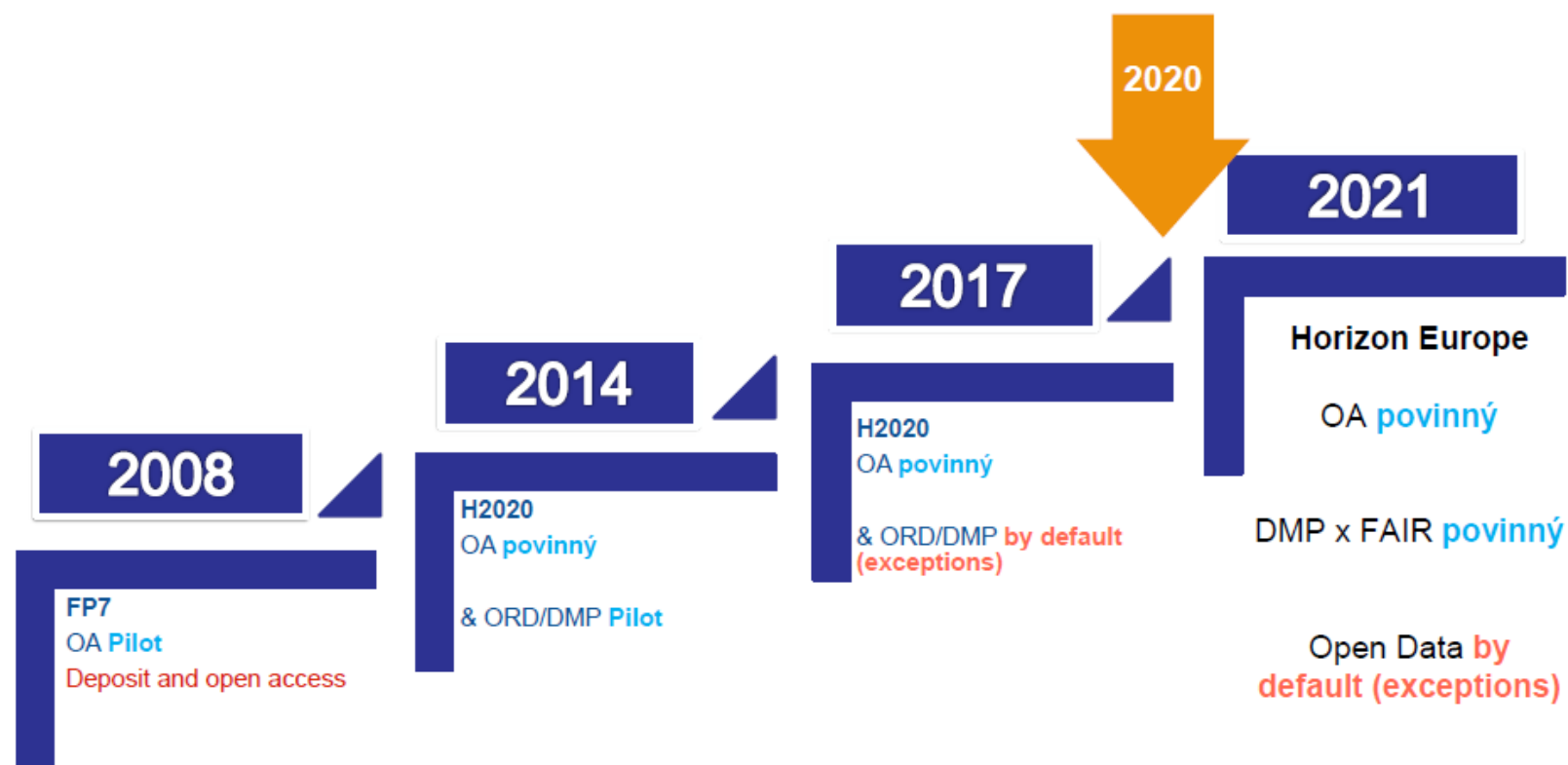
<http://opendefinition.org>

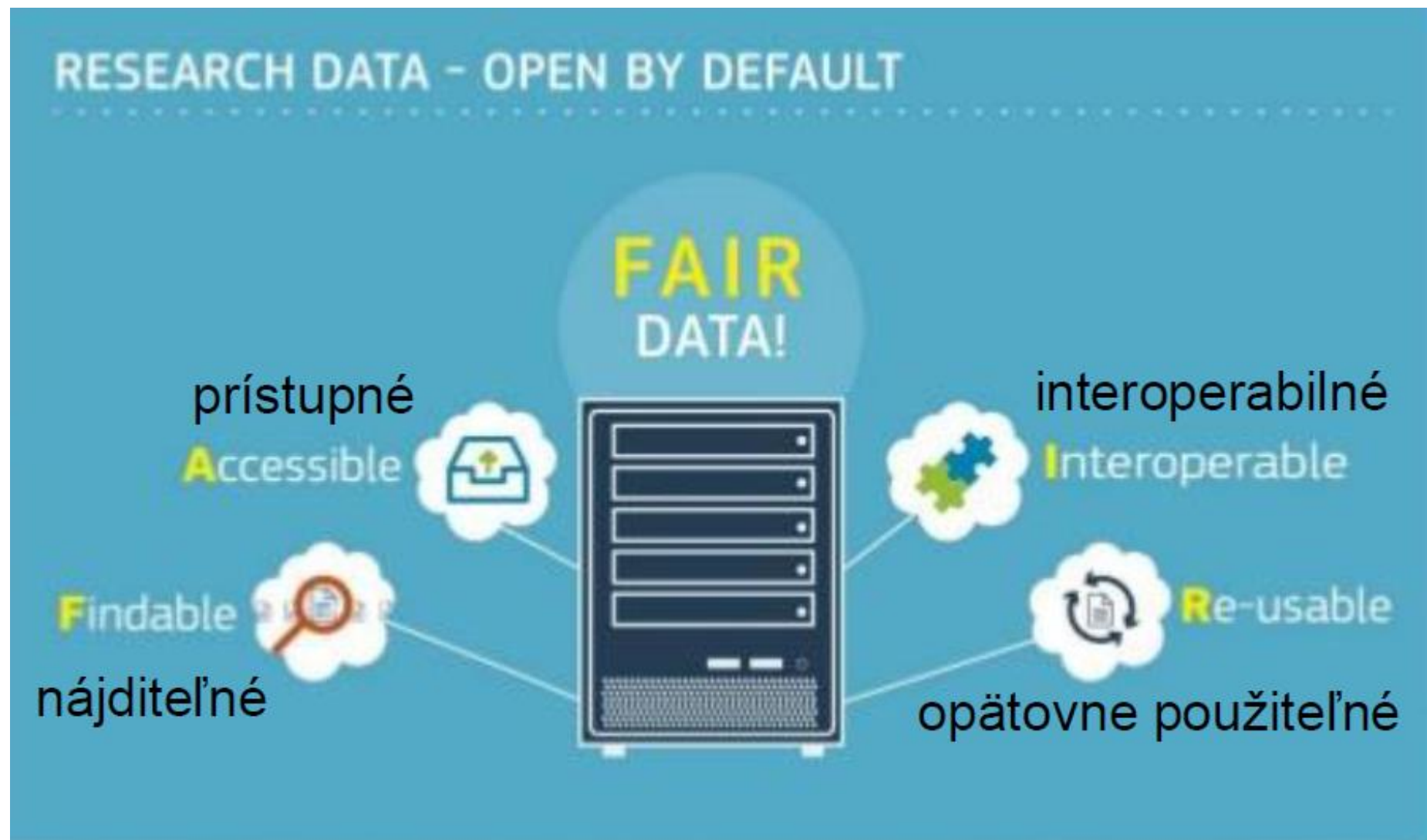
Limituje, kto a ako môže používať dáta
a za akým účelom

- iba určitý dátový set
- iba určitá skupina používateľov
- iba určitý typ využitia
- ...

embargo/
uzamknutý

Vývoj otvorenosti v projektoch financovaných EK

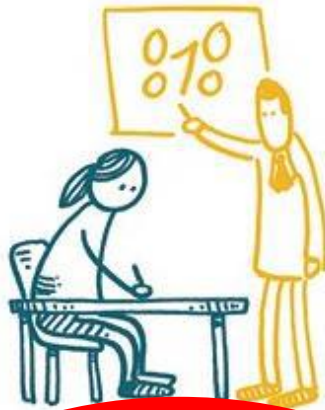
Prečo vytvoriť DMP?

- Pomáha **predvídať** potencionálne problémy
- **Zníženie rizika** duplicitnej práce, straty dát
- Zaistenie **kontinuity a konzistencie** projektov
- Podpora **otvorenej vedy a FAIR** princípov
- Splnenie podmienok **poskytovateľov financií**

Otvorené vzdelávacie zdroje

EVERYONE ON THE ROAD TO OPEN SCIENCE

Otvorené vzdelávacie zdroje

- OER sú také **rozmanité**, aké rozmanité sú vzdelávacie potreby tých, ktorí sa učia. Môžu sa zameriavať na opakovanie atraktívnou formou, vysvetľovanie problematického učiva rôznymi spôsobmi, otváranie nových obzorov, aktivizáciu študentov...

Otvorené vzdelávacie zdroje Open Educational Resources

OER – pedagogické, vzdelávacie alebo výskumné materiály na akomkoľvek médiu, ktoré sa šíria pod licenciou umožňujúcou bezplatný prístup, použitie, zmeny, prispôsobenie a opätovné zdieľanie inými stranami, s minimálnymi alebo žiadnymi obmedzeniami.

<https://open.umn.edu/opentextbooks>

Špecifiká otvorených vzdelávacích zdrojov

Open Access: voľný prístup najmä k **vedeckým informáciám** (články, monografie, konferenčné príspevky, učebnice...)

- **online**
- **bezplatný** pre čitateľa (ideálne bez nutnosti registrácie)
- snaží sa **redukovať** právne **bariéry** (licencie **Creative Commons**)

<https://open.umn.edu/opentextbooks>

Otvorené vzdelávacie zdroje

- OER bývajú publikované formou OA (prirodzene, nie všetko OA je zároveň OER)
- pre OER je typický **pedagogický rozmer** a nemusia sa obmedzovať na digitálne médium, hoci sa ním väčšinou šíria
- na rozdiel od vedeckých prác mnohé OER sú zverejňované bez recenzného konania – kvalitu garantuje tvorca (alebo jeho inštitúcia) a kontroluje prijímateľ. U vysokoškolských učebníc však recenzné konanie býva zvykom. Niektoré repozitáre (napr. **Open Textbook Library**) realizujú post-publikačné hodnotenie.
- OER sú zároveň súčasťou globálneho hnutia **Open Education**, ktoré okrem OER zahŕňa otvorené praktiky (open practices), otvorené politiky (open policies) a komunity (communities), s cieľom poskytnúť všetkým účastníkom vzdelávania viac možností a kompetencií aktívne sa zapojiť do vzdelávacieho procesu.

Čo všetko môžu byť otvorené vzdelávacie zdroje

- OER sú také **rozmanité**, aké rozmanité sú vzdelávacie potreby tých, ktorí sa učia. Môžu sa zameriavať na opakovanie atraktívnou formou, vysvetľovanie problematického učiva rôznymi spôsobmi, otváranie nových obzorov, aktivizáciu študentov...

Otvorené vzdelávacie zdroje

Open CourseWare (OCW) – špecifická a zložitejšie štruktúrovaná podmnožina OER, napr. univerzitné kurzy, ktoré začali na prelome tisícročí zdieľať veľké univerzity: Tübingen, Carnegie Mellon, Yale, Berkeley... Známa je platforma MIT: **edX** sprostredkujúca kurzy typu **MOOC** – Massive Open Online Courses, alebo platforma **OpenLearn** britskej Open University. Nevýhodou OCW sú veľké vstupné náklady na tvorbu kurzov, preto ich často financujú nadácie, napr. **William and Flora Hewlett Foundation**).

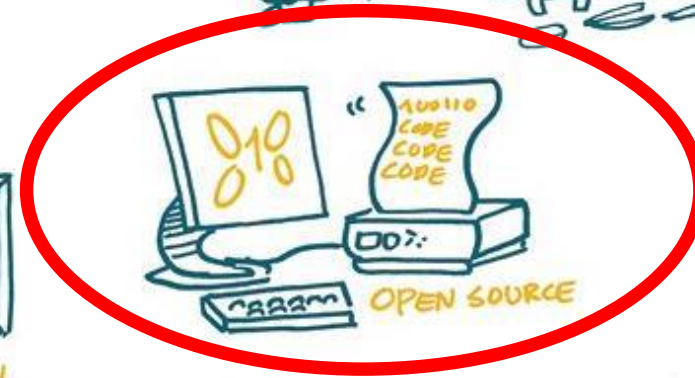
<https://www.mooc.org/>

Software s otvoreným zdrojovým kódem (OSS)

EVERYONE ON THE ROAD TO OPEN SCIENCE

OPEN EDUCATIONAL
RESOURCES

Software s otvoreným zdrojovým kódom (OSS)

proprietary

- uzavretý
- platená licencia
- časovo ohraničený

open source

- otvorený a prístupný zdrojový kód
- technická dostupnosť aj legálna dostupnosť
- neznamená automaticky bezplatne

“Software s otvoreným zdrojovým kódom je software, kde zdrojový kód môžeme mať k dispozícii, môžeme ho meniť, zdokonaľovať a distribuovať“

Software s otevřeným zdrojovým kódem (OSS)

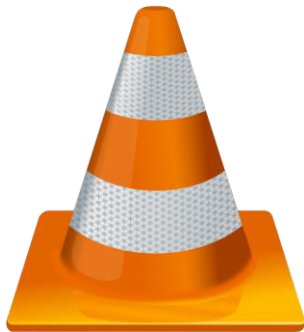
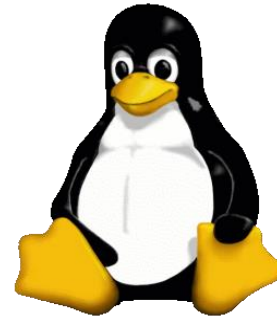
Výhody:

- transparentnost a efektivnost,
- kontinuita a bezpečnost,
- nezávislá overitelnost a reprodukovatelnost
- komunita

Software s otvoreným zdrojovým kódom (OSS)

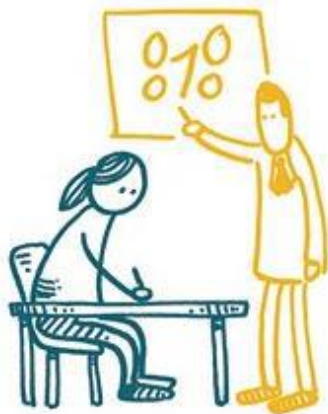
Už asi používate niektorý OSS...

Licencovanie OSS

- licencie sa líšia v šírke povolení alebo obmedzení, ktoré sa udeľuje používateľovi
- paralely s Creative Commons licenciami
- väčšina požaduje uvádzanie “attribution”
- populárne: GPL, MIT, GNU, BSD.....

EVERYONE ON THE ROAD TO OPEN SCIENCE

OPEN EDUCATIONAL
RESOURCES

CITIZEN
SCIENCE

OPEN SOURCE

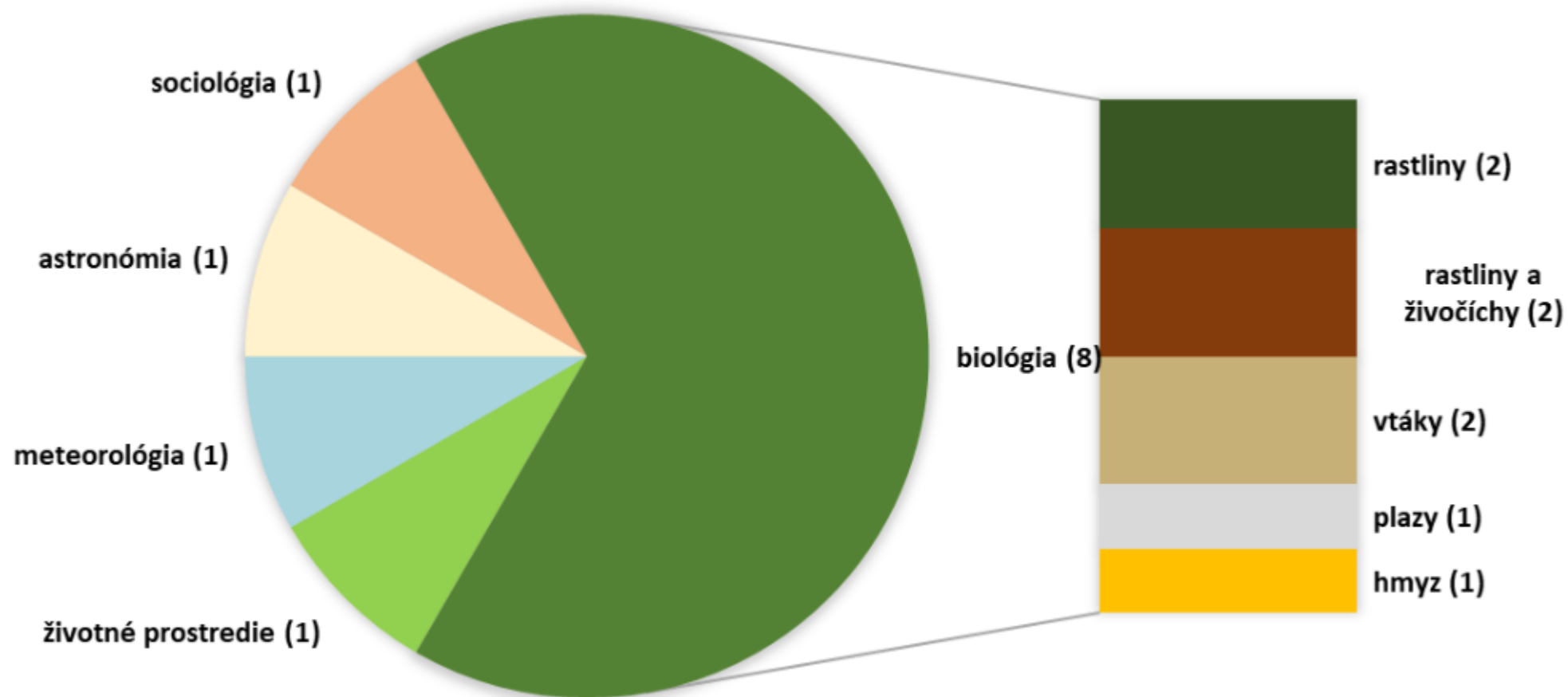
Vzájomné vzťahy

SIETE DOBROVOLNÍKOV ZBIERAJÚ ÚDAJE A DÁTA FORMOU POZOROVANÍ ALEBO ZHROMAŽĎOVANÍM VZORIEK A ODBEROV. V DOBE TECHNOLOGICKÉHO ROZVOJA SÚ VEĽKÝM POMOCNÍKOM MOBILNÉ APLIKÁCIE, KTORÉ SLÚŽIA NA RÝCHLE ZAZNAMENÁVANIE POZOROVANÍ.

Vedecký charakter

SPOLUPRÁCA OBČANOV A VEDCOV NA RIEŠENÍ VEDECKEJ OTÁZKY, KOMUNIKÁCIA, VÝMENA INFORMÁCIÍ A SPÄTNÁ VÄZBA.

ČÍM SA ZAOBERAJÚ PROJEKTY OBČIANSKEJ VEDY NA SLOVENSKU?

Otvorená veda a otvorený prístup

- rozvoj myšlienok Open Access → **Open Science**

Transparentnosť prospieva vede v každom aspekte

<https://otvorenaveda.cvtisr.sk/>

Centrum vedecko-technických informácií SR

Odbor podpory otvorenej vedy a výskumu

Lamačská cesta 8/A

840 05 Bratislava

tel.: +421 2 69253 175

email: otvorenaveda@cvtisr.sk